משנה · אחרונים · תוספות רבי עקיבא איגר · סדר זרעים

תוספות רבי עקיבא איגר על משנה תרומות

רבי עקיבא איגר

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

תוספות רבי עקיבא איגר על משנה תרומות

רבי עקיבא איגר

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/תוספות-רבי-עקיבא-איגר-על-משנה-תרומות/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
משנה א 4
משנה ב 4
משנה ד 4
משנה ה 5
משנה ו 5
משנה ח 5
משנה י 5
פרק ב 6
משנה א 6
משנה ב 6
משנה ג 7
משנה ו 7
פרק ג 8
משנה א 8
משנה ד 8
משנה ח 8
משנה ט 8
פרק ד 9
משנה א 9
משנה ח 9
פרק ה 10
משנה ב 10
משנה ו 10
משנה ט 10
פרק ו 11
משנה א 11
משנה ב 11
משנה ד 12
משנה ה 13
משנה ו 13
פרק ז 14
משנה ג 14
משנה ה 14
פרק ח 14
משנה א 14
משנה ח 15
פרק ט 15
משנה ה 15
פרק י 16
משנה ח 16
משנה י 16
פרק יא 16
משנה ג 16
משנה ו 16
משנה י 16

פרק א

משנה א

[אות א] **החש"ו כו'**. אף דחש"ו יש להם מעשה במתני' דמכשירין (פ"ו) הכא שאני דכתיב בהדיא ונחשב. ירושלמי:

משנה ב

[אות ב] **שאינו לא שומע ולא מדבר**. ברמב"ם בפי' כתב וז"ל ודע כי כשנולד באדם החרשות אחר ששמע או נשתתק אחר שהיה מדבר מותר לו לתרום עכ"ל. והוא תמוה דהרי הטעם דלא יתרום דא"א לו לברך. וא"כ בכל גווני. ואדרבא מתני' מיירי שנולד לו החרשות אח"כ דאם בנולד חרש ממילא אינו מדבר ואפילו בדיעבד אין תרומתו תרומה וצ"ע:

משנה ד

[אות ג] **אין תורמין זיתים וכו'**. בהר"ש הקשה וא"ת לר' מנא דמפרש טעמא דזיתים על שמן וכו' זיתים על זיתים לשתרי וכו' ולא זכיתי להבין דר' מנא נותן טעמו רק להא דאפילו בדיעבד אין תרומתו תרומה. ובזה מפרש הטעם משום דתורם לפי זיתים ולא לפי שמן. ובאמת זיתים על זיתים דיעבד תרומתו תרומה אבל לענין לכתחילה בלא"ה אסור *) מנגמר מלאכתו לאין נגמר ופשוט וצע"ג: *) צ"ל משלא נגמר

[אות ד] **בהר"ב ד"ה אין תורמין. דכתיב כדגן מן הגורן מן הגמור וכו'**. אע"ג דהת' בדיעבד תרומתו תרומה הכא שאני דהוי פסידא לכהן כך איתא בירושלמי וכתב הר"ב בפירקין (מ"ח) ומזה תמוה לי על הר"ב אימא משנתנו מיירי גם בזיתים הנכבשים דהוי נגמרה מלאכתן ואפ"ה לא הוי תרומה משום פסידא דכהן וכן נראה בדעת הרמב"ם (פ"ה הי"ח מה' תרומ') עי"ש. וצ"ע:

[אות ו] **בתוי"ט ד"ה ולא ממעשר שני. ולא מפירות כו'**. ולענ"ד י"ל דטעם הפטור הכא היינו שנפדו אחר המירוח כמו בהקדש ה"נ במ"ש ומטעם דבשעת מירוח דחל חיוב תרומה היה ממון גבוה כיון דקרא עליו שם מעשר שני ועיין (פ"א מ"ג דחלה):

[אות ז] **בתוי"ט ד"ה ולא מן החיוב. אמאי פסיק התבואה והזיתים**. נלע"ד בהדיא מבואר בתוס' פ"ק דר"ה (דף י"ב) ובר"ש (פ"ב דשביעית) דבכל מילי שיעורו בהבאת שליש ומטעם דבעינן שזורעה ומצמחת אלא דבכולהון אפשר ליתן סי' להבאת שליש (והיינו בתלתן דיש לידע אם זורע ומצמחת כמ"ש הרע"ב שם שנותן לתוך המים וכל פרידה ששוקעת רובה במים ידוע שמצמחת) ובאינך נקט מתני' סימנים ורק בתבואה וזיתים אין לידע אימתי הגיע לזורעת ומצמחת ולית בהם סי' דשוקעת כמו בתלתן והכל ניחא:

משנה ה

[אות ה] **ולא מן המחובר**. נלע"ד אף ממה שנתייבש כל צרכו ולא צריך עוד לינק מן הקרקע מקרי מחובר לענין דלא הוי תרומה. כך נ"ל מוכח בסוגיא דפסחים (דף ל"ג ע"א) במה דמוקי שם דאחמיץ במחובר. והיינו בנתייבש כל צרכו כמ"ש הרשב"א בתשובה והובא בב"י א"ח (רסי' תס"ז) ואפ"ה אמרינן שם דלא היה לו שעת הכושר לענין תרומה. ומ"מ יש לדחות די"ל דהברייתא דהתם ס"ל דעומד לתלוש לאו כתלוש דמי. אבל למאי דקי"ל (פ"ו דשבועות מ"ו) דעומד לתלוש כתלוש דמי כמ"ש הר"ב שם י"ל דגם לענין תרומה כן. אח"ז ראיתי דמדברי תוס' סנהדרין (דט"ו ע"א) ד"ה שערו וכו' מבואר דס"ל בפשיטות דאף למ"ד דעומד לקצור כתלוש דמי אעפ"כ לא הוי כתלוש לענין תרומה:

[אות ח] **במשנה ואם תרמו וכו'**. היינו דוקא בהתורם מן החיוב על הפטור גמור או להיפך אבל בתורם מחיוב דאוריי' על חיוב דרבנן או להיפוך מבואר דינו לעיל (פ"ה דדמאי מ"י וי"א) ע"ש:

משנה ו

[אות ט] **האלם**. ומ"מ אית ליה תקנתא שאחר יברך והוא ישמע הברכה. כ"כ הב"י ביו"ד (סי' א') ועי' בט"ז (שם ס"ק י"ז):

[אות י] **תרומתן תרומה**. וכתבו התוס' בבכורות (דף נ"ט ע"א) ובמנחות (דף נ"ה ע"א) דמדהוי תרומתו תרומה באלם וגם לכתחילה דלא יתרום הוא רק משום הברכה מזה מוכח דמהני קריאתו שם תרומה במחשבה בלא דבור. וע' בתי"ט (פרק ג' מ"ח):

משנה ח

[אות יא] **ויחזור ויתרום**. והא דבסוף פרקין לא קתני דיחזור ויתרום תירץ בירושל' דהכא משום גדר מי חטאת נגעו בה. ודהכא בשאין הראשונה קיימת. עי' בהר"ש (במתני' ד') והא דקתני הראשונה מדמעת היינו דנמצאת אחר כך. הרא"ש:

משנה י

[אות יב] **ואם תרמו**. וא"ת מדבר שלא נגמר מלאכתו אמאי תרומתו תרומה מ"ש ממפריש חלה קמח דתנן (פ"ב דחלה) דאינה חלה וי"ל דשאני הכא דרבי' קרא כדדרשינן מקרא דמ"ר שהקדימו בשבלים דפטור מתרומה גדולה. הר"ש:

[אות יג] **בר"ב ד"ה ואם תרם. ודוקא בשאר פירות**. בהר"ש והרא"ש דחו זה דלהדיא איתא בירושלמי חזקיה אמר לא שנו אלא זיתים על שמן וענבים על יין אבל על שאר דברים לא ור"י אמר לא שנא היא זיתים היא שאר דברים הרי ר"י דס"ל משום פסידא

דכהן ס"ל דאין חילוק בין זיתים וענבים לשאר פירות ולזה העלו לתרץ על רומיא דמתני' דלעיל (משנה ד') מיירי שתרם שלא מדעת והכא מיירי במדעת כהן:

[אות יד] **בתוי"ט ד"ה ואם תרמו. וה"נ בתורם שמן**. נראה דבא לומר דיש עוד חילוק בין פירות לזיתים. דבשאר פירות מדבר שנגמרה על דבר שלא נגמרה א"צ לחזור ולתרום ובשמן על זיתים צריך לתרום. אבל א"י דהיא גופא קשיא לי דמה חילוק בין פירות לזיתים דהא בזה ל"ש משום פסידא דכהן. א"ו דבזה אין חילוק אלא דתליה באם התרומה הראשונה קיימת או לא כמש"ל (במ"ח):

פרק ב

משנה א

[אות טו] **וכן אגודה**. כתב הר"ש מפורש בירושלמי בשנטמאת ועודה אגודה. אבל נטמאת קלחין ואגדן לא:

[אות טז] **בתו"ח סד"ה ברב"ד ה"ה העגול וכו' והביאו הר"ש**. עי' לקמן (פ"ב מ"ב דחלה) בהר"ב שם ובמ"ש שם על הגליון:

משנה ב

[אות יז] **ברב"ד ה"ה ואם תרם כו'**. **קודם שהגיעה לעונת מעשרות**. תמהני דאם הכוונה לעונת מעשרות שבמתני' (פ"א דמעשרות) והא במחובר ל"ש נטמאת. ואם הכוונה לענין עונת גמר מלאכה הא אף בנטמא מקודם לזה מקרי שעת הכושר דמיד שתלשה אם קרא עלה שם תרומה. מהני. והר"ש כתב כגון דנפל עליה מים במחובר ותלשה הטמא בעוד משקה טופח עליה דחל עליו ההכשר והטומאה כאחד:

[אות יח] **בא"ד לא הויא תרומה מדאו'**. דכתי' תתן לו ודרשינן לו ולא לאורו:

[אות יט] **בתוי"ט ד"ה היה מפריש. ומפרש לכולה מתני' לענין טומאה**. ועוד הפרש יש בין דברי הרמב"ם בפירושו לחבורו. דבפי' כתב אע"פ שהוא שוגג ששכח שהוא טמא וכפי' הר"ש והר"ב. ובחבורו כתב וז"ל אבל אם ידע ושגג שמותר לתרום מן הטמא על הטהור הרי הוא כמזיד. נראה דמפרש למתני' אע"פ שהוא שוגג היינו שטועה בדין ואומר מותר. אך הלשון דהיה יודע בו בתחילה. תיבת בתחילה אינו מדוקדק כ"כ. ובאמת הרמב"ם בחבורו השמיט תיבת בתחילה. וע' בפמ"ג ליו"ד בש"ך (סי' צ"ט ס"ק י"ב) בסופו:

משנה ג

[אות כ] **בר"ב ד"ה והמבשל בשבת. אבל אחרים אוכלים למ"ש דכתיב**. כצ"ל אבל אחרים אוכלים למ"ש ולא אסרינן ליה מקרא דל"ת כל תועבה כל שתעבתי לך ה"ה בב"ת. דכתיב ושמרתם וכו':

משנה ו

[אות כא] **ותורמין** . קשה לי להרמב"ן דסבר דזיתים וענבים כשאר פירות שאין חייבים מדאורייתא רק אחר שיעשו תירוש ויצהר. וכ"כ רבינו יונה ברכות (דף מ"ה ע"א) ד"ה כל שטבולו במשקה. ולכאורה ראיה מפורשת לזה מהירושלמי (ספ"ג דחלה) בסוגיא דטבל מדרבנן בטל ברוב. והא תנן כיוצא בה וכו' אמר ר' מנא קיימתא בשמן של זית מסק. הרי להדיא דזיתים עצמן רק טבל מדרבנן וכ"כ המהרש"א בחי' אגדות יומא (דף ע"ו ע"ב) א"כ איך תורמין זיתים על שמן לולא הפסד כהן (כפ"א מ"ח). וכ"כ תורמין משמן על זיתים הנכבשים כשם מ"ט הרי מפריש מחיוב על הפטור או איפכא דאפילו בדיעבד אין תרומתו תרומה וצ"ע:

[אות כב] **בר"ב ד"ה תורמין. העומדים להוציא שמנן**. וקשה הא הוי דבר שלא נגמר מלאכתו וצ"ע:

[אות כד] **בתוי"ט ד"ה כל שהוא כלאים. לא כ"ש**. ואף למה דקי"ל דאינו חייב משום כלאי הכרם עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד כמ"ש הר"ב (ספ"א דכלאים) וא"כ בדגן ותירוש אינו חייב משום כלאים מ"מ הוי ק"ו מה תירוש ויצהר שאינן כלאים זה בזה אפילו ע"י דבר א' אמרה תורה תן חלב תירוש ודגן שהם כלאים זה בזה ע"י דבר א' לא כ"ש. בכורות (דף נ"ד ע"א). ואינו דומה למתני' (דרפ"ט דבכורות) דמעשרין מעשר בהמה מן הכבשים על העזים אף דאיכא כהאי ק"ו מחדש וישן. משום דוצאן כתיב משמע כל צאן א' עי"ש. וא"כ ה"נ כל מיני דגן א' הוא. היינו התם אייתר קרא דה"ל לכתוב וכל מעשר בהמה ונילף תחת תחת מקדשים דאין חיה בכלל בהמה. וגם נילף דאין מעשרין מבקר על צאן ולא מן כבשים על עזים בק"ו דחדש וישן אע"כ דקרא אתי לאורויי דדוקא בקר וצאן הוא דאין מעשרין מזה ע"ז אבל כל צאן א'. אבל הכא אצטריך למכתב דגן למעוטי שאר מינים. גמרא שם:

[אות כג] **תרומתו תרומה**. משמע אף במזיד. ולעיל מ"ב בתורם מטמא על הטהור אחמור טפי כיון דלא חזי כלל לאכילה. הר"ש במתני' דלעיל:

פרק ג

משנה א

[אות כה] **ואין חייבין עליה חומש**. במשנה ו (פ"ג דחלה) העתקתי דברי המ"ל (פ"י ה"ו מהלכות תרומות) דבכל ספיקות צריך להפריש החומש דהוי ספק כפרה ומוכרה לכהן:

משנה ד

[אות כו] **חוץ מן הדרוכות**. והרמב"ם בפי' כתב ודרוכות הם דורכי ענבים בגתות ואין רשאים לטמא הגת כשמתחילין לדרוך מפני שיהיה מוכשר לטומאה וכיון ששכר אותם לדרוך ומסר להם גתו הנה הניחם במקומו וקבל עליו מעשיהם עכ"ל. וכ"כ בחבורו וז"ל חוץ מן הדרוכים בגת שאם ירצה לטמא את היין הרי הן מטמאין מיד ולפי שמסר להן והאמינן ע"כ הרי הן כשלוחים ואם תרמו תרומתן תרומה:

משנה ח

[אות כז] **לא אמר כלום**. משמע דהוי חולין גמורים ומהימן לומר שכן היה דעתו להוציא בפיו וטעה והוציא בענין אחר ואפילו אינש אחרינא סמיך עליו ומצי שחיט הבהמה לחוץ ולהאכיל התרומה לזרים ואע"ג דאתחזיק אסורו כל כמה דלא אמר אטעייה בדבורו הא לא מקרי אתחזיק איסורא אלא היכא דאף לדברי העד הבא להתיר מכאן ולהבא מודה הוא דמעיקרא אסור היה וכגון ההיא דריש גיטין גבי בפ"נ דאתחזיק איסורא דא"א אף לדברי השליח אבל הכא דלפי דברי העד דטעה בדבורו מעולם לא היה אסור. תשובת מיי' (הלכות אישות סימן ג'):

[אות כח] **בתוי"ט ד"ה עד שיהא כו'**. **הו"ל להביא משנתנו**. אינו מוכרח דמההיא אין ראיה דמחשבה מהני דדלמא דיבור בעי' (כמו מחשבת פיגול דבעי' דיבור וכן חישב לשלוח יד בפקדון דבעיא דיבור עי' בתי"ט (ספ"ג) דמציעא) לזה מביא ראיה מההיא דשבועות דמייתי התם לענין גמר בלבו. ועיין בגיטין (דל"א ע"א) בתוס' ד"ה במחשבה שהביאו ראי' דהר"ש מההיא דשבועות לענין תרומה ע"ש דמשמע להדי' כמ"ש דהראי' הוא דלא בעיא דיבור ושם הביאו עוד ראי' ממתני' (ו') דפ"ק דתרומות אלם מהני דהוי רק במחשבה עמ"ש לעיל (בפ"א משנה ו') בגליון:

משנה ט

[אות כט] **ור"ש פוטר**. בתוספות ישנים ביומא (דף נה ד"ה עשרה מעשר ראשון כו') כתבו דמדנקט מתני' בתחלה עובד כוכבים וכותי וכאן לא נקט תרומת עובד כוכבים וכותי ש"מ דבכותי מודה ר' שמעון דמדמעת אף דס"ל במנחו' (דף ס"ו) דגרי אריות הן

מ"מ כיון שגר הוא ובידו לתקן עצמו מיד בני ברית קרינא להו עכ"ל מלשון זה משמע דר"ש ס"ל ג"כ דאינה מדמעת דלא כהר"ש והרע"ב:

פרק ד

משנה א

[אות ל] **בהרע"ב ד"ה אבל לא. דלגבי אחרים תלינן**. קשה לי דגם ממנו איך מצי להוציא תרומה עליו. הא קי"ל אין בילה אלא ביין ושמן בלבד. אח"כ מצאתי בשו"ת מוהר"י מטראני (ח"א סי' ח"י) דנתקשה בזה. ולענ"ד אף למ"ד יש בילה קשה דהתינח אם מפריש עוד ב' סאין דיינינן מכח יש בילה דיש בהנך ב' סאין חצי חולין וחצי טבל אבל כיון דמפריש רק סאה הוי חצי סאה טבל וא"כ לא הפריש על חמשים הסאין טבל רק חצי סאה:

משנה ח

[אות לא] **בהר"ב ד"ה עגולי דבילה. מסייעות כולן לבטל**. והיינו דגדולים מעלים את הקטנים במשקל והקטנים מעלים את הגדולים במנין. דאם היו תשעים עגולים קטנים בכל אחד מהן ב' שלישי ליטרא שעולים יחד ס' ליטרות ועוד י' עגולים גדולים שכל אחד מהן ארבע ליטרות ונתערב בתוכם עגול של ד' ליטרו'. אף דבמשקל ליכא ק' מ"מ עולים כיון דהוי במנין מאה כ"כ הרמב"ם בפי' המשנה. גם בחבורו (פרק י"ד מהלכות תרומות ה"ב) כתב כה"ג לפסק הלכה באם לא ידע מה נפל אף דאפשר דנפל הגדול וליכא מאה תלינן דקטן נפל ואיכא מאה בין נפל למאה עגולים גדולים וקטנים בין נפל למ' עגולים מהן כ' עגולים שכל א' ד' ליטרות ומהן כ' עגולים שכל אחד ליטרא הואיל ומשקל הכל ק' ליטרות תולין דקטן נפל ומגביה אחד מהקטנים עיין שם. מדברי הרמב"ם אלו משמע דאף בנפל לק' עגולים גדולים וקטנים ההיתר רק דתלינן דקטן נפל אבל אם היינו חוששים דגדול נפל לא היה עולה אף דאיכא ק' במנין כיון דליכ' ק' במשקל. וצ"ע בלישנא דהרמב"ם שם. דבתחלה כתב הרי הן מעלים בין במנין בין במשקל ובסוף דבריו משמע דאינו עולה במנין לחוד וכנ"ל וגם למאי הילכתא אמרינן דעולה במנין לחודי' הא כיון דהוא רק באינו ידוע מה נפל ואפשר לתלות דקטן נפל. ממילא כל היכא דאיכא ק' במנין איכא ג"כ ק' במשקל וצלע"ג:

פרק ה

משנה ב

[אות לב] **כביצה**. היינו כביצה תרומה שהתרומה היא חלק א' ממאה וא'. וצריך שלא יהיה בעיסה ק"א ביצים. תו' והר"ש:

[אות לג] **שם בתי"ט סד"ה תעלה ותאכל נקודים. דקדושת תרומה יש בה**. הלכך נר' תעלה בעלי' ממש. והא דנקט תעלה משום שהיא בטילה בחולין מטומאתה ותאכל כמו החולין קליות. אבל לר"א הסאה תירום ותשרף והחולין תאכל נקודים עכ"ל הרא"ש:

[אות לד] **שם בתי"ט ד"ה כדי. משום גזירה דאמר עולא התם**. היינו גזירה שמא יביא קב חולין טמאים ממקום אחר וקב ועוד ממין זה סבר אבטלינהו ברובא וכיון דאיכא משהו מצא מין את מינו וניעור:

משנה ו

[אות לה] **בהרע"ב ד"ה אין המדומע. בעינן מאה מן החולין**. עי' בהר"ש שכתב דאף החולין שבדמוע מסייעי' לבטל ולפ"ז ממילא הדין לכאורה בדינא דמתני' הקודם בסאה תרומה שנפלה לק' והגביהה ונפלה למק"א בכל ענין אינה מדמעת דהא בכל פעם יש באותו מדומע א' מק"א תרומה והשאר חולין. וכן ראיתי שכתב הרא"ש להדיא. אולם דעת הרמב"ם בפי' ובחבורו דאין החולין שבמדומע מסייעי' לבטל ע"ש. אח"כ מצאתי בעזה"י שכ"כ ג"כ הפר"ח יו"ד (סי' צ"ט ס"ק כ"א) דבודאי במתני' דהכא אינה מדמעת כלל דהא החולין שבו מבטלין. ותמה ג"כ על הרמב"ם בפירושו הנ"ל וכתב דבדברי הרמב"ם בחבורו אינו הכרח כ"כ דחולק על הר"ש:

משנה ט

[אות לו] **בהרע"ב ד"ה ופחתו. ואין כאן מאה ואחד**. והר"ש כתב דאפי' היה כן היה מותר דכבר נתבטל. ומש"ה לא קתני ברישא אם ידוע שהחטים של תרומה יפות. ועיין ברשב"א בתהה"א הובא בב"י יו"ד (סי' צ"ט) שכתב אלמא עד דאיכא למימר דפחתה תרומה מותר הא לא פחתה תרומה אסור ע"ש אולם בשו"ת הרשב"א (סי' תס"ג) כתב דמדלא תני ברישא ואם ידוע דהחטים תרומה יפות דאסורים ע"כ דדוקא בנפלה אחרת ממש בעינה אסורה אבל לא בכה"ג דהתרומה עצמה הותירה. ומקולי תרומה הוא כיון דהחמירו בה מצד א' להצריך ק' הקילו בה מצדדים אחרים עיי"ש:

[אות לז] **שם בתי"ט ד"ה כך פחתה. ולא הוי מבטל וכו'**. אבל הר"ש כתב דמתני' ר' יוסי היא דאמר אף מתכוין ויילקוט ויעלה בק"א עכ"ל. והיינו ר"י דמתני' ו' (פ"ק דערלה). ואם כן להלכה דלא קיי"ל כר"י דהתם ה"נ אסור לכתחלה לטחון. ועיין פר"ח יו"ד (סס"י

ס"ד) שכתב הטעם בשם הירושלמי. כיון דאין כוונתו לבטל רק לטחון החטים מש"ה מותר לכתחלה ע"ש. וכ"כ הרא"ש הובא דבריו בשו"ת רשב"א (סי' תס"ג):

פרק ו

משנה א

[אות לח] **במשנה שוגג** . אע"פ שיודע שהוא תרומה ושמוזהר עליו רק שלא ידע שחייבים עליו מיתה. נקרא ג"כ שוגג. הרמב"ם (רפ"י מהלכות תרומות):

[אות לט] **שם במשנה ואחד השותה**. שיעורו בכזית הרמב"ם שם והוא מהתוספתא:

[אות מ] **שם בהרע"ב ד"ה אחד השותה יין**. בשותה שמן אזוקי מזיק ולא מקרי אכילה ומשלם קרן ולא חומש:

[אות מא] **שם בהרע"ב ד"ה והן נעשין תרומה. אותן חולין**. וכתב הר"ש ופליגי בתורת כהנים ובירושלמי אם משעת הפרשה קדשי כתרומה או משעת נתינה לכהן. ופי' במ"ל (רפ"י מה"ת) משעת הפרשה והמחלוקת רק בתשלומי תרומה ע"ש:

משנה ב

[אות מב] **תי"ט ד"ה והוא משלם. ופריך בירוש' וכו'**. הר"ש והרא"ש פירשו דקאי אשלמעלה. דאיתא בירושלמי הא רבי מאיר אומר משלמין ורבנן אמרי משלמין מה ביניהון (היינו דגם לר"מ צריך הבעה"ב לשלם דמי החולין דלא כהרע"ב וא"כ מה ביניהון) ומשני אמר ר' יוחנן עיקר סעודה ביניהן רמ"א עיקר סעודה לבעל הבית ורבנן אמרי לפועלים (פי' עיקר סעודה על מי לטרוח ר"מ סבר על הבעה"ב לטרוח ולכך משלם כל הקרן ורבנן סברי על הפועלים לטרוח ולקנות ובעה"ב נותן להם הדמים והיינו פחות מהקרן) ר"ש בן לקיש אומר טפילה א"ב רמ"א טפילה לבעל הבית ורבנן אמרי לפועלים. (פי' מי חייב לטפל ולקנות חולין מתוקנים) וע"ז פריך הירושל' והלא כבר אכלו היינו לר"י אליבא דר"מ דאמר עיקר סעודה לבעל הבית ומש"ה משלם כל הקרן. ואמאי והרי כבר טרח והכין והאכילן ולא היה לו לשלם אלא דמים ומשני דההיא טורח לא חשיב טורח שנפשו של אדם קצה באכילת איסור הלכך צריך לשלם להם כל הקרן והם לא יפסידו כלום בתשלומי הקרן. והרמב"ם (בפ"י מה"ת) פסק כרבנן והעתיק להירושלמי וז"ל המאכיל הפועלים וכו' הם משלמין קרן וחומש מפני שהם כשוגגין והוא משלם להם דמי סעודתן שדמי החולין יתירים מדמי תרומה שאכלו שדבר האסור נפשו של אדם חותה ממנו עכ"ל. משמע דהרמב"ם ס"ל דפירכת הירושלמי אף לרבנן דלא כהר"ש והרא"ש שכתבו דלר"י אליבא דר"מ פריך ותמיה לי דמאי פירכא יש לרבנן

הא מה שאכלו סעודתן את התרומה הם משלמין לכהן חולין מתוקנים וא"כ לא נהנו כלל מסעודתן דהוי כלא אכלו כלל. ובאמת גם אם הפירכא לר"מ קשה. דאף דכבר טרח הבעה"ב והכין והאכילן הא כיון דטורח על הבעה"ב שמוטל עליו הטורח לעשות לפועלים חפשי מן הטורח והכא אם הפועלים יצטרכו לשלם הקרן דהיינו כדין האוכל דמשלמין חולין יהי' הטורח עליהם. עכ"פ על רבנן בודאי ליכא פירכא. ונראה דמזה ראי' דס"ל להרמב"ם כיון דקיי"ל דלפי דמים משלם. משלם רק פירות חולין בשיווי התרומה שאכל כדס"ל להתי"ט בד"ה וקרן. וזה פרכת הירושלמי כיון דהפועלים משלמים רק כפי שיווי התרומה אמאי הבעלים צריכים (לשלם) להם דמי סעודתן מן החולין הא הם אכלו כבר ופטורים מלשלם רק דמי תרומה יהא הדין דהבעלים יחזרו להם רק הפסדן דהא נהנו באכילתן כאילו היה חולין:

משנה ד

[אות מג] **בהרע"ב ד"ה שני חומשים. חד משום אוכל.** ושיעורו בכזית וחד משום נהנה מהקדש ושיעורו בשוה פרוטה והא דחל איסור הקדש על התרומה משום דמכח ההקדש נאסר גם לכהן. הרמב"ם בפי' ובחבורו. ובלא"ה י"ל כיון דאקדשיה ניתוסף עליו איסור הנאה שאינו של כליון דשרי לזר בתרומה:

[אות מד] **שם בתי"ט ד"ה וקרן. דמשלם מן החולין וכו'**. אבל הר"ש כתב וז"ל דמי תרומה שאין יקרים כחולין גם יכול לשלם דמים וא"צ לשלם פירות הראוים להיות קדש עכ"ל. ומזה דקדק המ"ל (בפ"י מה"ת) דס"ל להר"ש דיש ב' חילוקים דהיכא דמשלם דמי תרומה היינו כשווי תרומה וגם משלם דמים והיכא דמשלם מן החולין היינו דמשערין תרומה כאילו היתה חולין וגם משלם מדברים הראוים להיות קדש. ונ"ל ראיה לזה מסוגיא דפ"ב דפסחים (דף ל"ב) דמבעי אם לפי מדה משלם או לפי דמים. וה"ד כגון דמעיקרא שויא זוזא ולבסוף שויא ארבעה ולא נקט הנ"מ בפשוטו דאם לפי מדה משלם צריך לשלם סאה פירות מן החולין מתוקנים ואם לפי דמים משלם משלם מפירות חולין כשיווי סאה פירות תרומה שאכל אלא ע"כ אף אם לפי דמים משלם מ"מ שמין התרומ' שאכל כאילו היתה חולין כן נראה לענ"ד בעזה"י. ומ"מ עדיין קשה לי למ"ד התם היכא דמעיקרא שויא ארבעה ולבסוף זוזא לא תיבעי לך דלא גרע מגזלן הא מ"מ נ"מ דאי לפי דמים צריך לשלם כל הד' זוזי בפירות והחומש מהד' זוזי. ואי לפי מדה משלם רק סאה אחת והחומש מאותה סאה דזהו תשלומי תרומה והשאר דמשלם מטעם גזלן משלם רק במעות וא"צ להוסיף חומש וצ"ע:

משנה ה

[אות מה] **בהרע"ב ד"ה וחכמים. במע"ש**. וכ"כ הרמב"ם בפי' ובחבורו כתב דמשלמים גם מלקט וכו' וכתב בכ"מ דפליגי בזה ר"י ור"ל בירושלמי וקיי"ל כר"י לגבי ר"ל דוחכמים מתירים קאי אכולהו:

[אות מו] **שם בתי"ט ד"ה שנטלה תרומתו. ובשום דוכתא לא מהני**. לא ידעתי מאי קושיא הא גם התם בהקדימו בשבלים ולא נטלו ממנו תרומה גדולה הוי כחולין ממש. ומ"ש והקדש שלא נפדו י"ל דהיינו דמ"ש והקדש נפדו ולא נתן את החומש דחומש אין מעכב וכההיא דברכות ואינך. וראיתי בכ"מ שכתב וז"ל וגירסת רבינו כגירסת הירושלמי דגרס ממעשר ראשון שנטלה תרומתו ומפרש לה בשהקדימו בשבלים שפטור מתרומה גדולה דאילו לא ניטלה תרומתו כלל מודים חכמים שאין משלמין ממנה. וכן גורס מע"ש והקדש שנפדו ומפ' שנפדו שלא כהלכתן דהיינו מעשר שני על אסימון והקדש על קרקע דאילו לא נפדו כלל פשיטא דאין משלמין מהן עכ"ל. ובזה באמת תמוה דכיון דעל אסימון והקדש על קרקע לא מהני הפדיון שוב הוי כלא נפדו כלל וכהנך מקומות דמייתי התי"ט ברכות שבת עירובין ואמאי סגי ליה להכ"מ לפרש שלא נפדו כהלכתן. היינו בלא הוספת חומש וכנ"ל ואי דא"כ מ"ט דר"מ הא זהו עדיין יקשה על ר"מ בהקדימו בשבלים ולא נתן ת"ג. וכיון דהכ"מ מפרש דמיירי בהקדימו בשבלים. הו"ל לפרש מ"ש והקדש שלא נפדו כהלכתן היינו בלא נתן החומש. והרמב"ם בפי' כתב שפדאו על אסימון אבל לא פירש על ניטלה תרומתו. וי"ל באמת דמיירי בהקדימו בכרי אבל לחלק ולפרש דניטלה תרומתו היינו בשבלים ומ"ש והקדש על אסימון וקרקע מנין לנו. וצלע"ג:

משנה ו

[אות מז] **בהרע"ב סד"ה לפיכך. דדמי לסחורה**. למ"ש הרע"ב במתני' שלפני' דגם לחכמים אין משלמין מלקט וכו' א"כ בלא"ה א"א לשלם משביעית דהוי הפקר. וזה הטעם כתב הרמב"ם בפי' ואולם בחבורו למה דס"ל דוחכמים מתירים קאי אכולהו גם אלקט וכו' מש"ה הוצרך למנקט הטעם דאין פורעין חוב מדמי שביעית. ויש לעיין דהא קשואין של שביעית בלא"ה א"א לשלם דהא ספיחי שביעית אסורים באכילה לגמרי לשיטת התוס' (פ"ד דפסחים דנ"א ע"ב) ולרע"ק מדאורייתא אסורים וצ"ל דבעי ליתן טעם דסתמא קתני. דמשמע דא"א לשלם אף בקישואין שגדלו קצת קודם שביעית ונגמרו בשביעית דלא מקרי ספיחים. כיון דתחילת גידולם בששית. וכמ"ש (רפ"ט דשביעית) בגליון בשם הר"ש:

פרק ז

משנה ג

[אות מח] **בהרע"ב ד"ה המאכיל וכו'. דלאו בני חיובא.** משמע דלגדולים הם חייבים לשלם וכדאיתא ר"פ הגוזל ומאכיל אר"ח גזל ולא נתייאשו הבעלים ובא אחר ואכלו רצה מזה גובה ורמז"ג. ומ"מ קשה לרמב"ח שם דלא ס"ל להא דר"ח יקשה ממתני' דהכא דמאי איריא דנקט בניו קטנים ועבדים וצ"ע. ונראה לענ"ד ליישב דהא כל עיקר דינא דמתני' דא"צ לשלם חומש כיון שלא אכלו בעצמו. וא"כ י"ל דנקט בניו קטנים עבדים לרבותא ל"מ לאחרים גדולים דהאוכל ישלם חומש אף לרמב"ח היינו דמצד גזילה א"צ האחר האוכל לשלם אבל פשיטא דבתרומה צריך לשלם החומש מדין אכילת תרומה בשוגג (וגם הקרן צריך להפריש שיהא תרומה ויחזיק לעצמו למכור לכהנים אבל החומש צריך ליתן לכהנים) בזה אין המאכיל משלם חומש. אבל במאכיל לקטנים ועבדיו דלית להם לשלם ס"ד דהמאכיל ישלם חומש קמ"ל דגם בזה המאכיל פטור ודו"ק:

משנה ה

[אות מט] **אכל אחת מהן פטור.** ע' חלה (פ"ג מ"ו) מה שהעתקתי שם בגליון בשם המ"ל (פ"ו ה"י מה' תרומות):

פרק ח

משנה א

[אות נ] **בהר"ב ד"ה ורבי יהושע פוטר. מפני שזמנו בהול.** קשה לי הא לסתם מתני' (פי"ט מ"ד דשבת) סבר ר"י דבמל של אחר השבת בשבת דחייב כיון שלא עשה מצוה. הרי אף דזמנו בהול מחייב היכא דלא עשה מצוה. וצ"ע. ובפסחים (פ"ז) איתא עוד שינוי' דטעמא דר"י דפוטר הכא דתרומה אקרי עבודה. ועבודה רחמנא שרי' כדס"ל בעומד ומקריב דכשרי'. ועוד קשה לי אדקאמר בפסחים (דף ע"ב) ואלא ר"י דתרומה דתנן הי' אוכל בתרומה ונודע שהוא בן גרושה וכו'. וקשה לי אדפריך מסיפא לפרוך מרישא דא"ל מת בעלך מת רבך וביותר קשה על מה דמתרץ התם שאני תרומה דאקרי עבודה ועבודה רחמנא אכשר. וזה שייך בבן גרושה דהו"ל עבודת חלל. אבל אכתי קשה מת בעלך ורבך דהוא זר וצלע"ג:

[אות נא] **שם בהרע"ב ד"ה נודע. ולא כשהוא חסר.** בקידושין (דף סו ע"ב) אמרי' עלה והא שלום כתיב. אר"נ וי"ו דשלום קטיעא הוא ועיין בריטב"א שכתב דהיינו דהוי"ו כרות ונחלק באמצע מדלא קאמר וי"ו זעירתא היא והסכים לזה בספר אור תורה ובתשוב'

בתי כהונה ח"ב ביו"ד (סי' כ"א) כתבו חכמי וויניצי' ליישב דעת הרמב"ם ויתר עמודי ההוראה שהשמיטו דין זה לגמרי דיש לכתוב וי"ו קטיעא היינו משום דס"ל דפירכת הש"ס בעל מום מנלן דפסול היינו לשינויא דשמואל דילפינן דבן גרושה דעבודתו כשירה מקרא דוהיתה לו ולזרעו אחריו דזרעו בין כשר ובין פסול משמע מש"ה ראוי דגם בע"מ בכלל וצריכא לשינוי' שלם ולא כשהוא חסר אבל לאבוה דשמואל דיליף מקרא דברך ה' חילו אפי' חללים שבך זהו שייך רק לענין חלל אבל בע"מ מה"ת לומר דכשר. ומש"ה ר"י א"ש בעצמו משני כשהוא שלם ולא כשהוא חסר דלשיטתיה הוא דאצטריך לכך. ואם כן לדינא א"צ להך לימודא וממילא אין צריך לדרשא דוי"ו קטיעא. והרב המחבר הוסיף בטעם לשבח דדברי חכמי וויניצי' אינם מספיקים כיון דר"נ אמר וי"ו דשלום קטיעא הוא אף דלאבוה דשמואל ל"צ לדרשא זו מ"מ לא יחלוק על מציאת נוסח הכתיבה. ולזה כתב הוא דודאי לשמואל דילפי' מהאי דרשא דוי"ו קטיעא דבע"מ מחלל עבודתו א"כ הוי עיכוב לכתוב כן אבל למה דקיי"ל כאבוה דשמואל דא"צ לדרשא זו כנ"ל וא"כ הוי"ו קטיעא אתא לענין אחר ולא ללמוד ממנו הלכה אינו מעכב בדיעבד וא"כ י"ל דמש"ה השמיט הרמב"ם ז"ל דמידי דהוי כשאר אותיות זעירות שלא פירשם אלא כ' (בפ"ז ה"ח) ויזהר באותיות גדולות וקטנות וכו' לפי שסמך על המנהג הפשוט הרגיל בין הסופרים ודברי פח"ח. ולעיקר הדין העלה שם דיש לכתוב וי"ו זעירא ולא וי"ו הנחלקת לשנים וע' בתשובתי ח"א (סי' ע"ה):

משנה ח

[אות נב] **בתוי"ט ד"ה ספק טומאה. אין לטמא שתיהן וכו'**. ומ"מ לענין זה ילפי' מסוטה דלא אזלי' בתר חזקה בספק טומאה ברה"י. ומש"ה שניהן בספק. אבל אם הי' ברה"ר אף דליכא ללמוד מסוטה דספק טומאה ברה"ר טהור. כיון דהכא איכא חד מינייהו טמא. מ"מ כל חד וחד מוקמי' אחזקתי' ושניהם טהורים מדינא עי' במהר"ם לובלין בפ"ק דחולין (דף ט') ועי' מ"ש בגליון (פ"ה מ"ה דטהרות) ובל' הר"ש בפרקין דלעיל:

[אות נג] **שם בהרע"ב ד"ה אל יחדש. והלכה כר"ג**. עיין בהרע"ב (פ"ג מ"ב דחלה) ובתי"ט שם:

פרק ט

משנה ה

[אות נד] **בהר"ב ד"ה כולן. שאין הקרקע**. וכן במתני' (פ"א מ"ו דערלה):

פרק י

משנה ח

[אות נה] **בהרע"ב ד"ה ורבי יוסי אומר. והלכתא דציר בטל**. והטעם דאיתא בירושלמי הורה ר"י בר בון בעכברא (שם מקום) אחד לאלף. וס"ל להרע"ב) דהורה היינו לאיסור דבאלף אסור וביותר מותר. כ"כ הפר"ח יו"ד (סי' פ"ג). והר"ש פי' דמתני' לא מיירי בטעם רק בדג טמא שנתערב עם דגים טהורים דמתסרי כולהו משום דבריה לא בטילה אא"כ בתתק"ס. ולמד מזה דבריה בטל בתתק"ס וההוא דירושלמי הנ"ל דהורה א' לאלף לאו דוקא דה"ה בתתק"ס ע"ש:

משנה י

[אות נו] **בתי"ט ד"ה כל הנכבשים. קיימי בקושיא**. עיין מ"ש בגליון משניות (רפ"ו דנדרים):

פרק יא

משנה ג

[אות נז] **מן הזיתים**. עמ"ש בגליון לקמן (רפ"ג דערלה):

משנה ו

[אות נח] **בתי"ט ד"ה אלא. הואיל ואינו מתכוין לבטל**. בשו"ת הרשב"א (סי' רפ"ב) מוקי להך מתני' דהכא ושל אח"ז בתרומה דרבנן דוקא ע"ש דמסיק דמדברי הרמב"ם ז"ל נראה דפירש בתרומה דאורייתא וכן נראה דעת מקצת מרבותיו ז"ל ולדעתם משהו בעין כיוצא בכענין גרגירי תרומה שבמגורה וטפיחת שמן שבכד שאין דרכן של ב"א ללקט ולטפח מבטלין לכתחלה עכ"ל. ועיין בהרשב"א במשמרת הבית (בית ד' שער ד') בדיני הכשר כלים (דף קכ"ה) שכתב דדוקא בתרומה הקילו בה אבל לא בשאר איסורין גמורין כנבלה ע"ש:

משנה י

[אות נט] **בתי"ט ד"ה ועל. מפרש בירושלמי**. ובתוס' פסחים (דף ל"ד ע"א) כתבו וז"ל ובמסכת תרומות אמרינן מדליקין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות בשמן של תרומה שנטמא ברשות כהן עכ"ל. הרי דס"ל דברשות כהן קאי גם ארישא ועיין במ"ל (פ"ב הי"ד דתרומות):